

TIRTIL*, BİR TASARIM MECRASI

Aren Emre Kurtgözü**

Meltem

İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi

No. 7, Yaz 2020, 6-30, DOI 10.32325/iaad.2020.9

* Tirtıl'da bireysel çalışmalar, grup projeleri, yarışma seçkileri kadar, kurumsal tasarım işleri de sergilenabilmektedir. Çalışmalarını Tirtıl'da sergilemek isteyen kişi, grup ve kuruluşlar, seçici kurulun belirlediği amaç ve kriterlere uygun biçimde yıl boyunca başvuru yapabilirler.

** TED Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü Öğretim Üyesi

Günümüz metropolünde, 'tasarım'ın kentliyle buluştuğu ara yüzler düşünüldüğünde, akla hemen ticari mecralar gelir. Tasarım, tasarımcı, tasarlanmış ürün ve mekânlar çoğunlukla birer ticari meta sıfatıyla karşımıza çıkarlar. Ambiyansı özel olarak tasarlanmış, sıra dışı birer deneyim mekânı olarak da işlev gören 'showroom'lar tasarımcı imzasının, marka kültürünün ve seçkinliğin nabzının attığını hissedebileceğiniz ortamlardır. Böyle bir yerden satın alınan bir ürün basitçe işe yarayan, bir problemi çözen, hayatı kolaylaştıran veya güzelleştiren bir eşya olmanın çok ötesine geçmiş gibidir. Ürünle birlikte kendinden menkul bir değer olarak 'tasarım' da satışa sunulmakta ve alıcıya seçkin, prestijli, farklı ve ayrıcalıklı bir yaşam biçimi vadilmektedir. Markalaşmış, metalaşmış bir kisveyle görünür olan böyle bir 'tasarım'ın, beşerî bir edim olan tasarlama faaliyetini ve onun insanlığa sunduğu potansiyel faydayı temsil etmekten uzak olduğu çok açık değil midir?

Kentliyi tasarımla buluşturan bir diğer yaygın ara yüzse, sanat galerisi ve müze gibi 'kültürel' kurumlardır. Özellikle Batı'daki birçok gelişmiş kentte, izleyiciye tarihsel bir seçki sunan tasarım müzeleri bulunur. Ayrıca güncel bir trend olarak, sanat galerilerinin giderek artan oranda tasarım sergilerine yer verdiğini görüyoruz. Bunlar genellikle, akademik yönü ağır basan tematik araştırma sergileri olduğu gibi, çağdaş sanatla tasarım arasında gitgide belirsizleşen sınırları kat eden avangart tasarımcıların, 'tekil' işlerinden derlenmiş seçkiler biçiminde izleyiciye sunulmaktadır. Müzelerin oluşturduğu tasarım seçkileri sıklıkla, Batı merkezli modernleşme anlatısını inşa etmek amacıyla bir araya getirilerek kaideleşmiş, seçkin beğeni kistaslarını temsil eden, genel kabul görmüş bir dizi tasarımcı, tasarım ürünü ve tasarım akımından ibarettir. Yine böyle seçkiler de, sıradan insanın gündelik hayatı içinde tasarımın sahip olduğu anlamı ve işlevi yansıtmak bir tarafa, tasarım nosyonunu salt top-

lumsal ya da kültürel açıdan imtiyazlı birkaç grubun bilgisine ve ilgisine açmış gibidir. Galerilerde sergilenen tasarım da, tüm düşünsel ve söylemsel derinliğine rağmen, tıpkı çağdaş sanat için olduğu gibi, çoğu zaman izleyiciden belirli düzeyde bir tasarım okuryazarlığı talep eden ezoterik bir iletişim modelinin sınırları içine hapsolmaktadır. Gerek müzelerin, gerekse galerilerin ekip biçtiği böyle bir tasarım nosyonunun, ciddi anlamda ticarileşmiş, üst segment bir tasarım pazarına doğrudan aktarılan bir hammadde, fikir ve lisans kaynağı oluşturduğuna da bu tabloya eklemek gerekir.

Dünyanın pek çok metropolünde tasarımın, kent halkıyla buluşabileceği kanallar bu saydıklarımızla sınırlıdır. Fakat geçerken değindiğimiz gibi bu kanallar yoluyla izleyiciye ulaşan tasarım, toplumsal anlamda seçkin, içerik olarak zengin olmakla birlikte, genellikle moda ve piyasa mekanizmalarına endekli bir faaliyet alanı olarak belirlemektedir. Hâlbuki tasarım, gerek dünün dünyasında yarattığı birikimin derinliğiyle gerek bugünün dünyasına sağladığı faydaların enginliğiyle, gerekse yarının dünyası için vadettiği potansiyelin büyüklüğüyle, bu kadar dar bir çerçeveye sığdırılabilecek bir etkinlik alanı değildir. Olmasa gerektir.

Tasarımın yerel ve küresel pazarlara yönelik bir katma değer yaratma aracı olarak, günümüz siyaset ve iş dünyası tarafından yaygın kabul gören, ekonomik fayda esaslı tanımını göz ardı etmeden, onun dünyanın ve geniş halk kitlelerinin güncel sorunları karşısında daha etkin ve vizyon belirleyici rolünü öne çıkarmak, bugün entelektüel bir tercih değil, bir zorunluluk halini almıştır. Tasarımı böyle geniş bir perspektife oturtmak için, onu kamu yararını ön plana alan beşeri bir yaratım faaliyeti olarak konumlandırmak gerekir. Bu da ancak tasarımla ilişkisini doğrudan ticari saiklerle kurmayan kurum ve çevrelerin çabasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda yerel yönetim aygıtları olarak belediyeler, kentin tüm vatan-

daşlarını ve kentteki tüm paydaşları tasarım faaliyetinin iştirakçileri ve muhatapları olarak bir araya getiren en önemli organlar sıfatıyla öne çıkmaktadır. Buna çok iyi bir örnek, son on yılda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentin tasarım kapasitesini geliştirmeye dönük uyguladığı politikalarıdır. Bunlar arasında en görünür olanı, 2012 yılında kurulan İzmir Akdeniz Akademisi'dir.

Akademinin vizyonu içinde tasarım; hem yerel ekonomik kalkınmanın itici bir gücü, hem de kentte yaşayan her bireyin yaşam kalitesini yükseltecek bir fayda yaratımı olarak görülmektedir. Zaten daha genel olarak İzmir için belirlenmiş gelişme vizyonu da, kentin bir inovasyon ve tasarım kenti haline getirilmesi hedefini içermektedir. İzmir Akdeniz Akademisi'nin bugüne dek yürüttüğü faaliyetler de, kenti ve kentliyi bu hedefe yaklaştırmak amacıyla taşımıştır. Bu faaliyetler arasında, yüksek katılımlı ve geniş çaplı bir organizasyon olan 'İyi Tasarım/Good Design İzmir' ilk akla gelen etkinliklerdendir. İyi Tasarım/Good Design İzmir etkinliği kadar üst perdeden olmasa da, İzmir Akdeniz Akademisi'nin tasarımı kentliyle buluşturma yönündeki mütevazı fakat yüksek görünürlüğe sahip girişimi, 'Tirtıl' adı verilen kamusal mekânda düzenlediği tasarım sergileridir [Görsel 1].

Görsel 1

Tırtıl, Alsancak Vapur İskelesi önündeki alana kurulmuş, sahip olduğu oturma birimleriyle mekânsal bir boyutu da olan, kamusal bir sergileme birimidir. Sırt sırta sekizer olmak üzere, toplam on altı adet camlı sergileme paneline sahiptir. Tırtıl, ilk kurulduğu 2019 yılının Temmuz ayında bugüne dek yedi farklı tasarım sergisine ev sahipliği yapmıştır. Bulunduğu alan yoğun bir sirkülasyona sahip olduğundan, gündelik hayat içinde farklı kesimlerden sayısız kentlinin karşısına tasarıma dair bir içerikle çıkmıştır. Tırtıl'ın inşa edilme ve kurulmasının kökeni, 2014 yılında İzmir Akdeniz Akademisi'nin çağrısıyla düzenlenen, 'Tasarım Koridorları Ulusal Fikir Yarışması'na dayanmaktadır [Görsel 2].

Görsel 2

Yarışmanın amacı, İzmir'in bir tasarım ve inovasyon merkezine dönüştürülmesi hedefi doğrultusunda, «kent tasarımı kavramını geniş kitlelerle buluşturacak, kentlilere tasarım bilinci kazandıracak ve tasarım etkinliklerini barındıracak mekânın» tasarlanması olarak belirlenmişti. Tasarlanan bu mekânlar, kamusal alanlara kurulacağından görsel anlamda da dikkati çeken, 'yaratıcılık ve yenilik içeren bir tasarım nesnesi' kimliğine sahip olmalıydı. 77 başvuru gibi yüksek bir katılımın sağlandığı yarışmada, jüri değerlendirmesi sonucunda Tırtıl'ın da içinde bulunduğu beş projeye, eşdeğer ödül verildi. Hayata geçme aşamasında Tırtıl'ın tercih edilme sebebi, üretim ekonomisi ve kolaylığı, kurulum esnekliği gibi avantajlara ve karakteristik bir görsel kimliğe sahip olmasıydı. 2+1 Mimarlık Firması ekibi tarafından tasarlanan bu yapı, kuruldu-

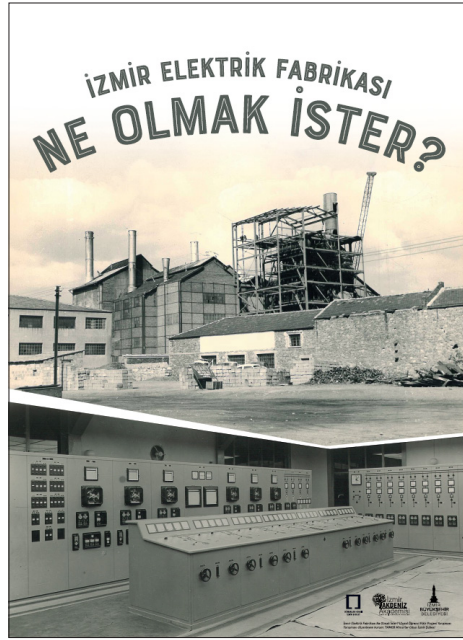
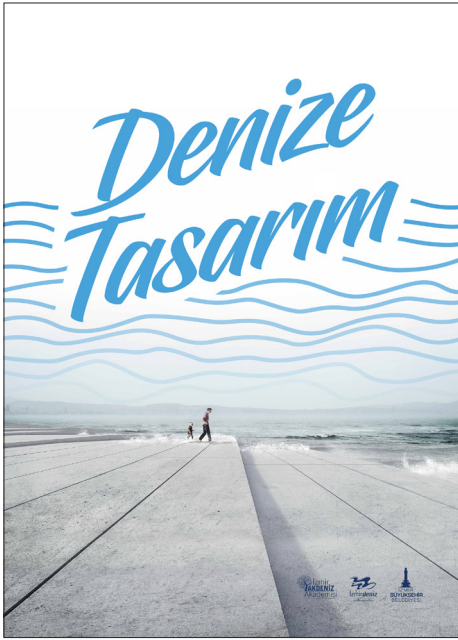
ğu günden bu yana İzmir Akdeniz Akademisi tarafından etkin biçimde, kamuya açık tasarım sergileri sunmak amacıyla kullanılmaktadır [Görsel. 3].

Görsel 3

Tırtıl ilk kez, Tasarım Koridorları Ulusal Fikir Yarışması'nda eşdeğer ödül kazanan, Tırtıl'ın da aralarında bulunduğu beş projeyi içeren, "Tırtıl'ın Öyküsü Tasarım Sergisi"yle perdelerini açtı. Bunu, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2011 yılından beri yürüttüğü, İzmirliğin Denize İlişisini Güçlendirme Projesi [İzmirDeniz] kapsamında geliştirilen tasarım önerilerinden ve hayata geçirilmiş projelerden derlenen, 'Denize Tasarım' başlıklı sergi izledi [Görsel 4]. Üçüncü sergi, 'İyi Tasarım/Good Design İzmir_4' etkinliğiyle eşzamanlı olarak düzenlendi ve hem etkinliğe katılan çalışmalardan bir seçkiyi kentliye sundu, hem de etkinliğin kentsel mekânda tanıtımına katkıda bulundu. Bunun ardından Tırtıl, 'İzmir Elektrik Fabrikası Ne Olmak İster?' başlıklı sergiye ev sahipliği yaptı [Görsel 5].

İzmir'in gündeminde önemli bir yer tutan İzmir Elektrik Fabrikası'nın kente yeniden kazandırılabilmesi amacıyla, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından 02 Mart-15 Mayıs 2019 tarihleri arasında düzenlenen 'İzmir Elektrik Fabrikası Ne Olmak İster? Ulusal Öğrenci Fikir Projesi Yarışması'nda, gençlerin geliştirdiği fikir projeleri arasından ödül alan tasarımlar, bu sergiyle kentlinin ilgisine sunuldu. 2019 yılının kapanış sergisiyse, Tırtıl

Görsel
4-5

aracılığıyla kentliye sunulmuş olan dört sergiden yapılmış bir seçkiyle, ilk yılın bir envanterini çıkarma çabasıydı. 2020 yılının ilk yarısı, bütün insanlığı tehdit eden koronavirüs salgını nedeniyle adeta karantina altında geçti. Bu süreçte, kamusal alanlar adeta post-apokaliptik, terk edilmiş mekânlara dönüştüğünden, tasarımı kentliyle buluşturmanın fiziksel imkânı ortadan kalkmış gibiydi.

Haziran ayıyla başlayan normalleşme süreciyle birlikte, son derece iddialı ve belki de alanında ilk olan bir sergiyle Tırtıl yine kentliyle, tasarımı buluşturdu. Yazar, çizer ve bisikletçi Aydan Çelik'in yazmış olduğu, 'Bisiklet Manifestosu'nu kendi kaleminden çizgilerle bir arada sunan bu sergi, İzmir'in bisikletli yaşam ve ulaşım vizyonunu da tasarımın görsel retorisi aracılığıyla pekiştirmeyi hedefliyordu. 'Bisiklet Manifestosu'yla dünya üzerinde bisikletle seyyir etmenin insana kazandıracığı yaşam gelişimini sezdirmek, çizgilerle de bisikletli bir hikâyenin görsel keyfini izleyiciye yaşatmak amaçlanmıştı [Görsel 6].

Tırtıl, son olarak Eylül ayında tasarımcı ve akademisyen Emre Yıldız'ın 'Fuar Matbaası' adlı çalışmasını bir sergi olarak kentliye sundu.

Uzun yıllar boyunca İzmir'in kimliğiyle de örtüşen bir modernlik imgesinin taşıyıcısı olan ve kentin ortak hafızasında bu şekilde yer edinen İzmir Enternasyonal Fuarı, son yıllarda değişen koşullar sonucu giderek bir nostalji duygusu içerisine hapsedilmiş durumda. Fuar'a ilişkin ortak belleği içine düştüğü bu çıkmazdan kurtarmak ve kaydedip işlemeyi amaçlayan Emre Yıldız farklı kuşak ve toplumsal kesimlere mensup kentlilerden, fuara ait anılarını toplamaya girişti. Sözlü tarih çalışmaları ve kentlilerin bağışladığı fotoğraflarla zenginleşen tüm bu bellek materyali, düzenlenen atölye çalışmalarıyla tasarım ürünlerine dönüştürüldü ve artık kullanım dışı kalmış tipografik baskı tekniğiyle bir dizi anı kartı olarak somutlaştı. Sergi, bu uzun soluklu çalışmayı tüm aşamalarıyla görsel olarak belgeliyor [Görsel 7]. Bu yazının yayına hazırlandığı sırada, Tırtıl'ın sekizinci sergisinin hazırlıkları tamamlanmak üzereydi.

Tırtıl'ı böyle bir yazının konusu haline getiren anlam ve önemin ne olduğu üzerine bazı tespitlerde bulunabilirsek, konuyu kentliyle tasarımı buluşturan kanallar üzerine başta yazdığımız girişle bağlayabiliriz. Öncelikle, Tırtıl aracılığıyla İzmirliyle sunduğumuz tasarım

Görsel
6-7

işlerinin tamamının kamu yararını önceleyen, herkes için tasarım ilkesini benimseyen ve girdileri olabildiğince geniş bir paydaş grubu tarafından sağlanmış projeler olduğunu belirtmek gerekir. Bu anlamda, kentliyle buluşturduğumuz tasarım işleri, seçkinci ve piyasa odaklı tasarım anlayışına karşı mesafeli duran, kentlinin gündelik yaşamına ve sorunlarına ondan maddi bir talepte bulunmadan temas eden, ‘özgeci’ diye nitelenebilecek çalışmalardı. Tırtıl’ın varlığı ve yürüttüğü sergi faaliyetleri bu nedenle önemli ve değerlidir. ‘Sokaktaki Adam’, büyük ihtimalle İzmirdeniz projesinde tasarlanıp hayata geçirilmiş bir deniz merdiveninde dinlenmiş, “Bu elektrik fabrikası ne

olacak acaba?” sorusunu kendine veya yanındakilere sormuş, kent içerisinde bisiklet kullanılarak gideceği yere ulaşanları izlemiş veya bunu bizzat denemiştir.

Tırtıl’ın bundan sonraki amacı da grafikten moda, ürün tasarımından mimarlığa, kentsel tasarımdan peyzaja tüm tasarım alan ve disiplinlerini temsil eden geniş bir yelpazeyi kamusal alanda her yaşta ve toplumsal kesimden bireylerle buluşturmak, kent halkında bir tasarım farkındalığı yaratmaktır. Dileğimiz, önümüzdeki yıllarda Tırtıl ve benzeri birimlerin sayıca çoğalarak, şehrin önemli rotaları üzerinde tasarımı kentliyle daha sık ve yoğun bir biçimde buluşturabilmesidir.